

сірководню у вихідній дренажній воді становить 50 мг/л, солей – 3,5 г/л. Ці води перекачуються у транскордонні ріки Шкло та Вишня, які течуть у Польщу (басейн Сяну).

На утримання вказаних об'єктів в екологічно безпечному стані необхідно щорічно витратити 10,5 млн. грн., починаючи з 1993 р. витрачено 35 млн. грн. (або 9 млн. доларів США за цінами 2000 року).

Протягом останніх трьох років з державного та обласного фондів ОНПС профінансовано створення проектної документації для підтримки екологічної рівноваги в зоні діяльності Роздільського ДГХП "Сірка" на загальну суму 200 тис. грн.

До основних джерел забруднення поверхневих, підземних вод, землі Роздільського рудника належать склади фосфогіпсів, відходи виробництва фосфорної кислоти. Накопичення цих відходів IV класу небезпеки досягло критичних меж і становить біля 4 млн. т. Питання утилізації даних відходів не вирішено.

Зафіксовано переливи з обвідної каналу складу фосфогіпсу в залишкову ємність Центрального кар'єру, яка є неузаконеною гідротехнічною спорудою з об'ємом рідини 1,5 млн. м³. Фіксується інтенсивна фільтрація зі складу фосфогіпсу в підземні води.

Багаторічна розробка кам'яновугільних шахт Львівщини призвела до надзвичайної екологічної ситуації в Червоноградському промисловому районі – басейні р. Західний Буг. Це, в першу чергу, забруднення земель, поверхневих та підземних вод ароматичними, поліциклічними та галогенізованими вуглеводнями, солями важких металів. Причиною цього є прориви трубопроводів шахтних вод при їх перекачуванні в накопичувачі.

Для вирішення питання утилізації промислових і побутових відходів на території області було створено Корпорацію "Регіональний центр поводження з відходами". Основними напрямками діяльності Корпорації є:

- співпраця з органами державної влади та управління в сфері розробки і виконання державних програм поводження з токсичними відходами;
- сприяння розробці нового екологічно-безпечного технологічного обладнання;
- підготовка кадрів виробничого та науково-технічного персоналу;
- представництво інтересів Засновників і асоційованих членів Корпорації у зовнішньоекономічних відносинах, а також у співпраці з органами державної влади та управління;
- проведення науково-практичних конференцій, "круглих столів", семінарів та ін.

В області зафіксовано 247 промислових підприємств і об'єктів господарювання, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням промислових токсичних відходів. За 2000 р. в області утворилось біля 1 млн. тонн промислових відходів. У місцях видалення промислових відходів на підприємствах області не забезпечуються вимоги щодо дотримання норм екологічної безпеки. Насамперед, це стосується умов складування фосфогіпсів на Роздільському ДГХП "Сірка" (4 млн.т), рідкої і твердої фракцій розсолів Стебницького ДГХП "Полімінерал" (13 млн. м³), відходів вуглевидобутку та вуглезбагачення в холдинговій компанії "Укрзахіддугілля", кислих гудронів Львівського дослідного нафтомаслозаводу (понад 200 тис. т), відходів гальваніки (200 т), нафтових шлаків на Львівській залізниці та Дрогобицькому нафтопереробному заводі (44 тис. т), зберігання відпрацьованих свинцево-кислотних акумуляторів на ВАТ "Вторкольтормет", непридатних і заборонених до використання пестицидів на складах АТ "Агросервіс" (540 т).

Практично всі 53 санкціоновані сміттєзвалища області експлуатуються з порушеннями норм екологічної безпеки (експлуатація здійснюється без належних проектів, не проводиться достатнє перешарування відходів інертним матеріалом, немає очисних споруд, достатньої кількості працівників, засобів механізації, даних про вплив на довкілля тощо).

Одним із дієвих засобів державного регулювання у сфері охорони довкілля є економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Табл. 1. Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища за 6 місяців 2001 р.

Фонд ОНПС	Поступлення, млн. грн.	Використання, млн.грн.
Державний	1,454	0,800
Обласний (із залишком 2000 р.)	1,975	0,424
Місцеві (інформація за 5 місяців)	0,315	

Незважаючи на спад промислового виробництва, екологічна ситуація у Львові та Львівській області залишається напруженою, що створює низку проблем як для мешканців міста, так і для регіону загалом. Причинами такого стану є застарілі й недосконалі ресурсомісткі технології виробництва; зношена система водопостачання і водовідведення, накопичення значних обсягів відходів, відсутність ефективних способів їх збирання, зберігання та видалення, прояв небезпечних геологічних процесів, недосконалість транспортних розв'язок, висока щільність забудови селітебних територій, низька екологічна свідомість населення, відсутність низки правових норм тощо. Проте варто відзначити, що, порівняно з іншими великими містами України, Львів в екологічному аспекті є відносно благополучним містом.

УДК 630*79

Аспір. А.В. Івануца¹ – УкрДЛТУ

ЛІСОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Подается детальна характеристика лісопромислового комплексу Львівської області у розрізі основних його підкомплексів: лісогосподарського, целюлозно-паперового та деревообробного.

A. Ivanussa – USUFWT

Lviv region forest industrial complex: the main tendencies and nowadays reality

The detail characteristics of Lviv region forest industrial complex within it's main subcomplexes: forestry, wood-working and cellulose-paper, is given in this work.

Серед територіально-галузових виробничих комплексів Львівської області одне із центральних місць посідає лісопромисловий комплекс (ЛПК). Його одинорідність як виробничо-економічної системи базується на тому, що складові галузі, підгалузі та виробництва ЛПК використовують один і той же вид сировини (деревину) і виробляють хоч і різноманітну, але часто взаємозамінну продукцію [1]. Лісопромисловий комплекс Львівщини складається із трьох складових підкомплексів

¹наук. керівник: доц. С.О. Козловський, к.с.н. – УкрДЛТУ

сів: лісогосподарського, целюлозно-паперового та деревообробного. У межах області функціонує також два малих лісохімічних підприємства. Однак, враховуючи те, що частка їх продукції у загальному обсязі продукції ЛПК (за винятком лісогосподарського підкомплексу) становить лише 0.1 %, на наш погляд, можна цілком погодитись із твердженням щодо практичної відсутності лісохімічного підкомплексу на Львівщині.

Загальна площа лісів Львівської області становить 622.4 тис. га, лісистість – 28.6 % (лісистість України – 15.6 %). На одного жителя області припадає 0.22 га лісових насаджень (по Україні – 0.18 га). Вікова структура лісового фонду є неоднорідною: молодняки займають 36.6 % покритої лісом площі, середньовікові деревостани – 45.8 % (оптимально – 30 %), пристигаючи – 11.8 % (оптимально – 22 %), стиглі і перестиглі – лише 5.8 % (оптимально – 12 %). Загальний запас лісостанів складає більше 120 млн. м³ [2]. Питома вага експлуатаційних лісів у загальній їх площі на Львівщині становить 49.8 % [3, ст. 47-48], середній приріст деревини на 1 га. вкритої лісом площі – 4.5 м³.

Дев'яносто відсотків земель лісового фонду області закріплено за Державним лісогосподарським об'єднанням "Львівліс" (ДЛГО "Львівліс"). До його складу входить: 16 держлісгоспів, один національний природний парк, 5 мисливських господарств, 115 лісництв. Частина лісового фонду, як правило малопродуктивні ліси, які розкидані невеличкими клаптиками між сільгоспугіддями, закріплена за структурами аграрного сектора економіки [4, ст. 2]:

- площею до 5 га. – 4898 ділянок;
- площею 6-20 га. – 1647 ділянок;
- площею 21-50 га. – 858 ділянок;
- площею понад 50 га. – 598 ділянок.

На даний час контроль за станом цих лісів та веденням лісового господарства на їх території здійснює ЛГП "Галсільліс" (в минулому – "Агропромліс"). 54 тис. га лісового фонду області знаходиться у володінні військових лісництв [14, ст. 61].

За період 1991–1999 рр. розміри розрахункової лісосіки у межах області скоротились на 22.5 % (в 1991 р. вона становила 397 тис. м³, у 1995 р. – 294.6 тис. м³, у 1999 р. – 307.8 тис. м³ [5, ст. 30; 6, ст. 93; 2, ст. 1]). Як бачимо, існують тенденції щодо зменшення загальних обсягів освоєння деревних ресурсів у ході ведення рубань головного користування (у 1999 р., наприклад, лісосіку було освоєно лише на 87.7 % [2, ст. 1]). Досить поширеною у регіоні є заготівля деревини шляхом так званих "рубань пов'язаних з веденням лісового господарства". Так, у 1991 р. об'єм головного користування лісом становив 376.0 тис. м³, об'єм проміжного користування лісом – 417.4 тис. м³. У 1995 р. дані показники становили відповідно 280.6 тис. м³ та 313.3 тис. м³ [5, ст. 30; 6, ст. 93]. Рубання проміжного користування лісом є недостатньо контрольованими на державному рівні і досить часто під їх прикриттям проводиться "повномасштабна" заготівля деревини навіть у межах заповідних лісових територій. У 2000 р. у лісах Львівщини виявлено 4118 м³ самовільних рубань (в лісах ДЛГО "Львівліс" – 1501 м³, у лісах ЛГП "Галсільліс" – 3678 м³) [7, ст. 2]. Динаміка головного користування та рубань, пов'язаних із веденням лісового господарства у Львівській області, наведена у табл. 1 [8].

Вагомим джерелом формування власних коштів лісових підприємств є промислова діяльність та експорт (табл. 2).

Табл. 1. Динаміка головного користування та рубань, пов'язаних із веденням лісового господарства на Львівщині

Період	Об'єм заготівлі ліквідної деревини, м ³ / %	Головне користування і рубки, пов'язані із веденням лісового господарства, м ³ / %	Разом, м ³ / %
ЛГП "Галсільліс"			
1998	15.4 / 32	32.9 / 68	48.3 / 100
1999	14.4 / 29	35.9 / 71	50.3 / 100
ДЛГО "Львівліс"			
1998	270.0 / 52	253.5 / 48	523.5 / 100
1999	282.0 / 52	257.0 / 48	539.0 / 100

Табл. 2. Динаміка обсягів продукції та експорту ДЛГО "Львівліс"

Показники	Період			
	1998		1999	
	грош. од.	м ³	грош. од.	м ³
Продукція лісового господарства, тис. грн.	26213.8	–	36979.4	–
Обсяг експорту, USD.	1823088.46	40864.61	4436897.76	83093.23

Практична відсутність у лісогосподарському підкомплексі ЛПК реформ, пов'язаних із всеохоплюючою приватизацією лісового фонду, на наш погляд, відіграла позитивну роль, адже вдалося зберегти цілісність, контрольованість та стабільність функціонування лісових підприємств. Вагомим гальмом у їхній роботі залишається застаріла нормативна база², яка вже давно вимагає реформування, відповідного до реалій сьогодення та перспектив майбутнього розвитку.

Хімічна переробка деревини у межах області широко представлена на підприємствах целюлозно-паперового підкомплексу ЛПК (11 великих і середніх та 19 малих). Обсяг продукції підприємств у 1999 р. у діючих цінах становив 137684 тис. грн. – 55.3 % від загального обсягу продукції ЛПК Львівщини (за винятком лісогосподарського підкомплексу). Характеристика основної продукції підприємств целюлозно-паперового підкомплексу області наведена у табл. 3.

Аналізуючи асортимент продукції підкомплексу, необхідно зазначити, що його підприємства фактично спеціалізуються на випуску газетного паперу (67.4 % в асортименті паперу) і тарного картону (99.4 % в асортименті картону). Експорт паперу, картону та виробів з них по області становив відповідно:

- у 1997 р. – 2.1 тис. т;
- у 1998 р. – 8.4 тис. т;
- у 1999 р. – 4.6 тис. т.

Аналізуючи питому вагу виробленого на Львівщині паперу та картону у загальному обсязі по Україні (табл. 3), відзначаємо провідне місце області у целюлозно-паперовій промисловості країни.

Найбільшого поширення у Львівській області безумовно набули підприємства деревообробного підкомплексу ЛПК (75 великих і середніх та 349 малих), які здійснюють механічну та хіміко-механічну переробку деревини. У 1999 р. обсяг продукції підприємств у діючих цінах становив 110832 тис. грн. – 44.4 % від загального обсягу продукції ЛПК Львівщини (за винятком лісогосподарського підкомплексу).

² Наприклад, Лісовий кодекс України був прийнятий у 1994 р. і вже на сьогодні деякі його статті (зокрема стаття 6) не узгоджені навіть з Конституцією України.
Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі

Табл. 3. Характеристика продукції целюлозно-паперової промисловості Львівщини

Продукція	Період								
	1997			1998			1999		
	Обсяг, т	Рентабельність виробництва продукції, %	% у продукції по Україні	Обсяг, т	Рентабельність виробництва продукції, %	% у продукції по Україні	Обсяг, т	Рентабельність виробництва продукції, %	% у продукції по Україні
Папір	11331	4,1	13,1	22176	-15,4	21,4	21146	7,7	25,7
Картон	31572	8,3	17,8	37971	-23,1	20,2	45930	15,2	20,0

Головним виробничим структурним елементом деревообробного підкомплексу області була і залишається меблева промисловість (37 великих і середніх та 115 малих підприємств). Вона фактично пов'язує інші виробництва і галузі ЛПК в єдине ціле – комплекс. У 1999 р. обсяг продукції меблевої промисловості у діючих цінах становив 72998 тис. грн. Характеристика основних видів продукції меблевої промисловості Львівщини подана у табл. 4.

Табл. 4. Характеристика основних видів продукції меблевої промисловості Львівської області

Види продукції	Період					
	1997		1998		1999	
	Обсяг, тис. шт.	Рентабельність виробництва продукції, %	Обсяг, тис. шт.	Рентабельність виробництва продукції, %	Обсяг, тис. шт.	Рентабельність виробництва продукції, %
Столи	18.2	0.1	14.4	0.8	15.8	2.3
Стільці	74.6	0.3	75.6	5.5	64.4	3.2
Крісла	21.5	2.0	14.6	20.0	8.0	14.2
Шафи	30.8	-1.7	22.7	-0.5	15.4	6.9
Дивани, кушетки, тахти	18.4	-18.2	12.7	-17.0	5.9	6.0
Ліжка дерев'яні	1.0	-29.3	0.8	3.3	1.1	4.3
Дивани-ліжка	19.7	-7.8	13.8	17.1	8.5	-20.6
Із загальної кількості меблів – гарнітури та набори меблевих виробів для кімнат, тис. комплектів	24.1	-	17.7	-	14.6	-

Питома вага меблевих виробів області у загальному обсязі по Україні становила відповідно:

- y 1997 p. – 14.4 %;
- y 1998 p. – 12.5 %;
- y 1999 p. – 10.0 %.

Наявний спад у виробництві меблевих виробів побутового призначення пов'язаний із впливом цілої гами економіко-політичних факторів:

- скорочення реальних грошових доходів більшої частини населення країни, а отже і зниження їх платоспроможності;
- скорочення обсягів житлового будівництва;
- висока матеріало- та енергомісткість виробництва;

- постійне зростання вартості сировини, матеріалів, енергоносіїв тощо;
- недосконала нормативна база (зокрема система оподаткування, митна політика тощо);
- наявність на українському ринку значної частки імпоротної меблевої продукції із кращими ергономічними, естетичними та економічними показниками (продаж імпортих меблів з 2 % у 1990 р. збільшився до 62 % – у 1998 р. [9, ст. 1]);
- розпад СРСР та створення митних бар'єрів на шляху українського експорту (хоча основним ринком експорту меблів залишається Росія – 48 % [10, ст. 1]).

За обсягами реалізації сьогодні попереду офісні меблі – 55-65 % ринку [9, ст. 6]. Саме тому багато товаровиробників ("Компанія ВЕЕМ", "Компанія Киянка", БАТ "Явір" тощо) у своєму асортименті значне місце відводять цій категорії меблевої продукції.

Висока технологічна взаємозалежність виробництв до певної міри пов'язує спад у меблевій промисловості із скороченням виробництва іншими деревообробними підприємствами (рис. 1).

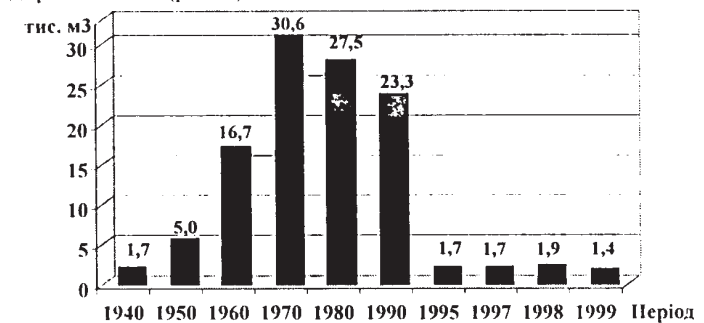

Рис. 1. Динаміка розвитку фанерного виробництва Львівської області

Динаміку рентабельності виробництва фанери клесної за період 1991-1999 рр. наведено у табл. 5.

Табл. 5. Динаміка рентабельності виробництва фанери клеєної по Львівській області

Роки	1991	1995	1996	1997	1998	1999
Рентабельність виробництва продукції, %	28.2	9.3	-13.3	-33.6	-6.3	-4.2

Як бачимо, у 1999 р. випуск фанери клеєної по області опустився навіть нижче рівня 1940 р. Така ситуація є об'єктивним відображенням негативного впливу на фанерне виробництво цілої гами різномірних економіко-політичних факторів, серед яких слід, перш за все, виділити розрив довготривалих виробничих зв'язків щодо поставок сировини, обумовлений розпадом СРСР (до 1990 р. фанерна промисловість Львівщини майже на 90 % працювала на привізній російській сировині). Однак, аналізуючи динаміку рентабельності виробництва фанери за останні роки, наявність та ступінь використання потужностей (на 01.01.2000р. потужності з випуску фанери клеєної по області становили 13.1 тис.м³, а в 1999 р. були використані лише на 8.0 %), наявність нових ринків збуту (з 2000 р. близько

³ Складено за статистичними даними [11].

Економіка, планування і управління в лісовиробничому комплексі

80 % фанери експортується (в основному, у Чехію)) та деякі інші фактори, можна стверджувати, що у галузі настав період стабілізації. У 1999 р. на Львівщині було виготовлено 3.2 % усієї фанери України.

Виробництво ДСП у Львівській області здійснюється на єдиному підприємстві – Кам'яно-Бузькому заводі деревостружкових плит, який було запущено в експлуатацію у 1997 р., загальною потужністю 110 тис. м³ плит на рік. За період функціонування обсяги виробництва плит на підприємстві становили:

- у 1997 р. – 3141 м³;
- у 1998 р. – 3922 м³;
- у 1999 р. – 2556 м³.

Низькі обсяги та деякий спад виробництва можна пояснити тим, що підприємство є досить "молодим" і ще не встигло відшукати та зайняти свої позиції на ринку клеєних матеріалів. Крім того, наявний спад до певної міри пов'язаний із підготовкою підприємства до реорганізації разом із Кам'яно-Бузьким паркетним заводом в один із підрозділів фірми KRONO, яка вже має представництва у Польщі (KRONOPOL), Німеччині та майбутнім розширенням асортименту продукції (ламінована ДСП, ламінована підлога тощо). Враховуючи такі тенденції, а також те, що підприємство працює на сучасному іноземному обладнанні, можна цілком переконливо стверджувати, що Кам'яно-Бузький завод деревостружкових плит вже у недалекому майбутньому може стати одним із флагманів плитного виробництва України.

Серед виробництв, пов'язаних із механічною переробкою деревини, по суті, історично першим було лісопиляння. Воно орієнтується на масове споживання ділової деревини, а тому в умовах малолісної та лісодефіцитної України, за відсутності значних обсягів імпорту (в основному російських) лісоматеріалів, було просто приречене на відчутне скорочення обсягів виробництва (табл.6).

Станом на 01.01.2000р. потужності з випуску пиломатеріалів по Львівській області становили 351.4 тис. м³ (у 1999 р. вони були використані на 25.9 %).

Табл. 6. Динаміка розвитку лісопильного виробництва Львівської області

Роки	1990	1995	1997	1998	1999
Обсяг пиломатеріалів, тис. м ³	463.0	162.3	151.0	135.8	145.0
Рентабельність виробництва продукції, %	24.0 (1991р.)	39.7	10.1	-17.2	-9.7

Вагомим чинником, що негативно впливає на розвиток лісопильної промисловості, є низька якість пиломатеріалів, пов'язана, перш за все, із використанням багатьма товаровиробниками морально застарілого обладнання. Перспективним завданням у лісопилянні є перехід від рамного розкрою деревини на стрічковопильний. Це дає змогу збільшити корисний вихід пилопродукції на 4 % і значно покращити її якість [14, ст. 2].

Підбиваючи підсумок короткого огляду лісопромислового комплексу Львівської області, слід особливо відзначити необхідність проведення тут, та й в Україні загалом, широкомасштабних реформ, які б дозволили "оздоровити" наявне економічне середовище. На наш погляд, вони повинні проходити у двох напрямках: "зверху", коли б органи всіх рівнів влади сконцентрували свою увагу не на реалізації непродуманих та часто помилкових кроків щодо трансформацій структури ЛПК, а, перш за все, зосередились на розробці та впровадженні у життя

прогресивної та ефективної нормативної бази, яка б забезпечувала збалансований розвиток лісопромислового комплексу "знизу", щоби забезпечити повномасштабне залучення, комплексне використання та ефективне відтворення лісових ресурсів, досягнення власних цілей шляхом оптимального, юридично обґрунтованого поєднання інтересів та засобів їх досягнення.

Література

1. Пила В.Н. Программно-целевое планирование межотраслевого лесопромышленного комплекса. – К.: Наук. думка, 1990. – 204 с.
2. Тунция Ю., Дейнека А. Рекомендації круглого столу "Напрямки використання лісових ресурсів Львівщини" / Деревообробник, №5, 2000. – С. 1-2.
3. Бобко А. Динаміка лісів Карпатського регіону та еколого-економічні аспекти управління лісовим господарством / Економіка України, №7, 1999. – С.43-52.
4. Сиякевич І.М. Лісова політика: інтеграція лісового господарства з іншими галузями економіки / Деревообробник, №8, 2000. – С.1-2.
5. Сиякевич І.М. Економіка галузей лісового комплексу: Підручник. – Львів: Світ, 1996. – 184 с.
6. Сиякевич І.М. Економіка лісокористування: Навчальний підручник. – Львів: ІЗМН, 2000. – 402 с.
7. Дейнека А. Усі ліси повинні бути у віданні Державного комітету лісового господарства України / Деревообробник, №4, 2001. – С. 1-2.
8. Сиякевич І.М. Традиції лісокористування і духовність: історичні аспекти і реальні сучасного лісового господарства України / Деревообробник, №10, 2000. – С. 1-2.
9. Бехта П., Варениця В., І. Войтович І. Меблева промисловість України: Сучасний стан та перспективи розвитку / Деревообробник, №1, 2000. – С. 1-6.
10. Рік 2000., Рік 2001 / Деревообробник, №1, 2001. – С. 1-6.
11. Промисловість Львівщини. Статистичний збірник / Держкомстат України: Львів, 2000. – 136 с.
12. Статистичний щорічник Львівської області за 1999 рік / Держкомстат України: Львів, 2000. – 370 с.
13. Статистичний щорічник України за 1999 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка; відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Техніка, 2000. – 648 с.
14. Охорона навколишнього природного середовища. Статистичний збірник / Держкомстат України: Львів, 2000. – 112 с.
15. Варениця В.О. Перспективи розвитку деревообробної промисловості до 2005 р. – К.: Світ меблів і деревини, 1998, №4 – 1999, №1. – С. 2-7.
16. Варениця В.О. Меблеві виробництво, дизайн, якість і реалізація. – К.: Світ меблів і деревини, 1998, №1. – С.2-4.

УДК 502.33

Проф. О.В. Неворов, д.е.н. – Білоруський ДТУ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Викладені концептуальні основи побудови економіки природокористування.

Prof. A.V. Neverov – Belorussia State Technological University

The Conceptual basis of the environmental and natural resource economics

The paper examines the conceptual basis of the environmental and natural resource economics.

Концептуальні основи побудови економіки природокористування повинні базуватися на таких положеннях: